

LESMODULE ZWERFAFVAL & AFVAL SCHEIDEN HANDLEIDING GROEP 1-2-3

Dit is de algemene handleiding bij de *lesmodule Zwerfafval & Afval scheiden*. Deze lesmodule is onderdeel van het brede educatieve aanbod op de website aandeslagmetafval.nl. Het complete educatieve aanbod bestaat uit een combinatie van digitale opdrachten en verdiepende activiteiten. Afhankelijk van factoren als voorkennis, gewenste werkvormen, tijdsinvestering en schoolbeleid kun je met verschillende onderdelen uit het educatieve aanbod zelf een les of project op maat samenstellen. Bijvoorbeeld eenmalig een uur, een (schoolbrede) projectweek of structureel aandacht voor zwerfafval en afvalscheiding op diverse momenten in een schooljaar. Het complete aanbod voor groep 1, 2 en 3 vind je op aandeslagmetafval.nl/lesmateriaal/po123.

Aan de hand van de *lesmodule Zwerfafval & Afval scheiden* en de aanvullende lesmaterialen en activiteiten van *Aan de slag met afval* breiden je leerlingen hun kennis uit over zwerfafval: het afval dat op straat en in de natuur belandt, waar we met elkaar verantwoordelijk voor zijn. De leerlingen ontdekken wat de gevolgen van zwerfafval zijn, hoe ze zwerfafval kunnen voorkomen en hoe ze zwerfafval kunnen opruimen. Ook begrijpen de leerlingen hoe ze afval kunnen scheiden en waarom dit belangrijk is. Aan het eind van dit project weten de leerlingen hoe ze op een duurzame manier met hun afval kunnen omgaan.

Voor het omgaan met afval geldt: jong geleerd, is oud gedaan. Als kinderen leren dat ze verantwoordelijk zijn voor hun eigen afval, dan zullen ze later zorgvuldig met afval omgaan. Herhaling is belangrijk, wanneer je gedrag blijvend wilt veranderen. Eveneens belangrijk is dat de praktijk het geleerde ondersteunt: goede afvalfaciliteiten dus.

De *lesmodule Zwerfafval & Afval scheiden* op aandeslagmetafval.nl/lesmateriaal/po123lesmodule bestaat uit een klassikale introductie, een online opdracht en verdiepende activiteiten. Daarnaast biedt de site *Aan de slag met afval* verschillende educatieve extra's om het lesaanbod uit te breiden: het vrolijke opruimlied Superkids, zelf te personaliseren kleurplaten van schone locaties en de KlasseBoekjes vol leuke puzzels rond het thema afval.

Aan de slag met afval is een initiatief van Nederland Schoon.

LEERDOELEN EN AANSLUITING CURRICULUM

LEERDOELEN

Het hoofddoel van het gehele educatieve aanbod op *Aan de slag met afval* is dat leerlingen op een aantrekkelijke en interactieve manier leren over:

- de gevolgen en het voorkomen van zwerfafval.
- het belang van afvalscheiding.

De leerlingen breiden:

- hun kennis uit over zwerfafval (wat is zwerfafval, afbraaktijden, oorzaken, gevolgen).
- hun kennis uit over verschillende soorten afval (plastic, papier, karton, blik, glas).
- hun kennis uit over het inzamelen en recyclen van afval (recycleproces, behoud grondstoffen).

De leerlingen weten:

- wat ze zelf kunnen doen om zwerfafval tegen te gaan.
- welk afval ze in hun gemeente gescheiden kunnen inzamelen.

De leerlingen helpen:

- hun (groot)ouders en/of verzorgers bij het gescheiden inzamelen van afval.

Aan de slag met afval maakt de leerlingen bewust van hun eigen gedrag ten aanzien van (zwerf)afval en afvalscheiding en stimuleert hen hun gedrag indien nodig aan te passen.

AANSLUITING KERNDOELEN

Het educatieve aanbod sluit inhoudelijk aan op de volgende kerndoelen:

Oriëntatie op jezelf en de wereld

Mens en samenleving

35| De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.

37| De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

39| De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.

Natuur en techniek

44| De leerlingen leren bij producten uit hun eigen omgeving relaties te leggen tussen de werking, de vorm en het materiaalgebruik.

45| De leerlingen leren oplossingen voor technische problemen te ontwerpen, deze uit te voeren en te evalueren.

Je kunt de lesmaterialen van aandeslagmetafval.nl zowel ter vervanging als ter aanvulling van een methode-les gebruiken. Ook zijn er diverse mogelijkheden om met het materiaal aan te sluiten op de actualiteit. Denk aan een nieuwsbericht, of een evenement als de Landelijke Opschoondag en de World Cleanup Day.

AANSLUITING 21^E- EEUWSE VAARDIGHEDEN

Met *Aan de slag met afval* werken de leerlingen ook aan 21^e-eeuwse vaardigheden, met name samenwerken, probleem oplossend denken en creativiteit.

KERNWOORDEN

Tijdens het werken met het lesmateriaal komen onderstaande kernwoorden aan bod. Heb je leerlingen met een beperkte woordenschat in je groep? Probeer de kernwoorden zo veel mogelijk op een natuurlijke manier aan bod te laten komen. Bijvoorbeeld door woorden concreet te laten zien of dingen voor te (laten) doen zodat de woorden betekenis krijgen voor de leerlingen.

Afval, afval scheiden, blik, glas, materialen, opruimactie, opruimen, opschoonactie, papier, plastic, recyclen (van oude spullen nieuwe producten maken), rommel, plastic soep, samenwerken, schone leefomgeving, zwerfafvalvrij.

TIP

Op aandeslagmetafval.nl vind je een overzicht met NME-centra, die je kunt benaderen voor een gastles, excursie of een leskist. Daarnaast kun je via de site zoeken in de database van GroenGelinkt. Meer dan 100 lesmaterialen, excursies en gastlessen van gemeenten, NME-centra en andere organisaties gericht op natuur en duurzaamheid zijn verzameld in deze database.

LESONDERDELEN AAN DE SLAG MET AFVAL

Aan de slag met afval bestaat uit verschillende lesonderdelen voor in de klas. De digitale onderdelen kunnen bekeken worden op digibord, pc, laptop en tablet. Met de verschillende verdiepende activiteiten gaan leerlingen concreet aan de slag met zwerfafval en afvalscheiding in hun directe omgeving. In onderstaand schema staan alle lesonderdelen benoemd met hun relevante eigenschappen. Zo stel je snel en gemakkelijk zelf je eigen les samen.

AANDACHTSPUNTEN

Enkele aandachtspunten bij het maken van een keuze:

- Zorg voor afwisseling in luisteren en zelf doen, zowel on- als offline.
- Laat beide thema's aan bod komen: zwerfafval voorkomen en afval scheiden en recyclen.
- Zoek vooraf op de website van je gemeente hoe de inzameling van afval is georganiseerd.

Introductieactiviteiten lesmodule *Zwerfafval & Afval scheiden*

	Wat	Werkvorm	Overig
1. Kringgesprek: een afvalzak vol! (15-45 minuten)	- Interactief gesprek over afval en afval scheiden - Gezamenlijk scheiden van afval uit de afvalbak	Klassikaal	Thema: Afval scheiden
2. Zwerfafvalraadspel (15-45 minuten)	- Interactief gesprek over zwerfafval - Verschillende raadspelletjes met zwerfafval	Klassikaal	Thema: Zwerfafval

Verdiepende activiteiten lesmodule *Zwerfafval & Afval scheiden*

	Wat	Werkvorm	Overig
3. Online opdracht: interactief afvalspel Afval in de bak (15 minuten)	De leerlingen slepen verschillende soorten zwerfafval naar de juiste afvalbak.	Klassikaal of individueel op eigen device Digibord nodig	Thema: Zwerfafval Afval scheiden
4. Verdiepende activiteit: materialenplaat (30-45 minuten)	De leerlingen maken een collage rondom een materiaalsoort.	Individueel of in kleine groepjes	Thema: Afval scheiden N.B.: Alleen voor groep 3

Afsluitende activiteiten lesmodule Zwerfafval & Afval scheiden

	Wat	Werkvorm	Overig
5. Terugblik/reflectie (15 minuten)	Interactief gesprek over de opgedane kennis en ervaringen.	Kringgesprek	Thema: Zwerfafval Afval scheiden
6. (School/bouwbrede) opschoonactie (60 minuten)	De leerlingen (en ouders) maken samen de omgeving van de school zwerfafvalvrij.	Buitenactiviteit	Thema: Zwerfafval School/bouwbrede activiteit met ouders

Aanvullende lesmaterialen Aan de slag met afval

Naast de lesmodule *Zwerfafval & Afval scheiden* biedt de site *Aan de slag met afval* ook nog andere lesmaterialen voor groep 1, 2 en 3. Kijk hiervoor op aandeslagmetafval.nl/lesmateriaal/po123.

	Wat	Werkvorm	Overig
Afvalkoffer (duur van activiteiten varieert van 15-90 minuten)	Leerlingen kiezen een activiteit uit de koffer en gaan daarmee aan de slag. De Afvalkoffer is gratis te bestellen met de actiecode.	Klassikaal of in kleine groepjes	Thema: Zwerfafval Afval scheiden
Werkblad voor een uurtje afvalles (45-60 minuten)	De leerlingen maken opdrachten op het werkblad. Er is een werkblad per groep.	Klassikaal of individueel	Thema: Zwerfafval Afval scheiden Ook geschikt voor zelfstandig werken
KlasseBoekje Afval	De leerlingen maken educatieve puzzels in een KlasseBoekje.	Individueel	Thema: Zwerfafval Afval scheiden Zeer geschikt voor zelfstandig werken

Educatieve extra's Aan de slag met afval

Voor groep 1, 2 en 3 biedt *Aan de slag met afval* ook nog een aantal leuke educatieve extra's.

	Wat	Werkvorm	Overig
Superkids video	Zing en dans mee met het aanstekelijke opschoonlied van Minidisco.	Klassikaal	Thema: Zwerfafval
Kleurplaten over opruimen van afval	Print voor elke leerling een kleurplaat met de eigen naam. Kies het schone bos, weiland, schoolplein of strand.	Individueel	Thema: Zwerfafval

LESINSTRUCTIE ONDERDELEN LESMODULE

De lesmodule bestaat uit verschillende zelf te kiezen lesonderdelen voor in de klas. In dit hoofdstuk vind je de lesinstructie per lesonderdeel.

INTRODUCTIEACTIVITEITEN

Kies een of meer introductieactiviteiten om de onderwerpen zwerfafval en afval scheiden in je groep te introduceren.

1. KRINGGESPREK: EEN AFVALZAK VOL! (15-45 MINUTEN)

NODIG

- De afvalbak vol met afval van een dag. Zorg in ieder geval voor de volgende items: papierafval, plastic verpakkingen en resten of schillen van fruit (appel/banaan/mandarijn).
- Een grote lege doos en een vaatdoek of een deken.
- Vier lege (afval)bakken met schone zakken.
- Vier etiketten: een met een afbeelding van fruit, een met een afbeelding van papier, een met een afbeelding van plastic of PMD (plastic, blik en drankverpakkingen) en een met een afbeelding van een afvalzak. Maak de afbeelding zelf of gebruik de illustraties van de beeldbank (aandeslagmetafval.nl/beeldbank of aandeslagmetafval.nl/afvalbak-iconen).
- Plastic handschoenen en een plastic zak.

VOORBEREIDINGEN

- Laat de leerlingen in een kring zitten. Zet een tafel in het midden van de kring met daarop de doos gevuld met het verzamelde afval. Leg de vaatdoek of de deken ernaast.

OPZET ACTIVITEIT

1. Spreid de lege plastic zak over de tafel en wijs de leerlingen op de volle afvalbak. Zijn zij ook benieuwd welk afval ze op een dag in de klas verzamelen? Trek een handschoen aan en leeg de afvalbak. Leg het afval stuk voor stuk op de tafel. Weten de leerlingen waarom je een handschoen gebruikt? Antwoord: voor hygiëne. Ga met de leerlingen in gesprek over de inhoud van de afvalbak aan de hand van de volgende vragen:

- Maken we samen veel afval?
- Wat voor afval hebben we allemaal? Wat zien jullie op tafel liggen?

2. Vraag de leerlingen hoe ze afval opruimen.

- Gaat alles bij elkaar in één afvalbak of doe je afval in aparte bakken?
- Hoe gaat het bij de leerlingen thuis? Ruimen ze daar afval op en hoe doen ze dit?
- Hebben ze thuis aparte bakken voor verschillende soorten afval of niet?

3. Laat de leerlingen vier stapels op de tafel maken. Een stapel voor papier, één voor plastic of PMD, één voor fruitresten en één voor restafval. Leg aan de hand van de stapels afval uit dat je afval kunt scheiden: fruit- en groenteschillen, plastic of PMD afval, oud papier en restafval. Neem de etiketten met de afbeeldingen erbij en laat de leerlingen raden welk etiket bij welke stapel hoort.

4. Plak samen met de leerlingen de etiketten op de vier lege afvalbakken. Bespreek waar het afval van is gemaakt en laat de leerlingen het in de goede afvalbak stoppen. Leg uit dat ze vanaf nu het afval gaan scheiden, zodat de materialen gebruikt kunnen worden om nieuwe producten te maken.

VERDIEPING GROEP 3

1. Vertel dat je afval kunt scheiden, apart houden, zodat er van het afval iets nieuws gemaakt kan worden. Voorbeeld: plastic inzamelen; smelten in een grote oven en er nieuw plastic van maken.

Bespreek eventueel welke nieuwe producten van het afval gemaakt kunnen worden.

Plastic → nieuwe plastic producten
Fruit → hier wordt compost van gemaakt
Papier → nieuw papier

2. Denk met de leerlingen na over manieren om de hoeveelheid afval te verminderen.

- Kunnen we samen ook minder afval maken? Hoe dan? Uit bekers drinken, koek in een trommeltje.
- Waarom zijn bekers en trommels goed om te gebruiken? Gooi je bekers en trommels weg of kun je ze opnieuw gebruiken en zo afval besparen?

2. ZWERFAFVALRAADSPEL (15-45 MINUTEN)

NODIG

- Tien (of meer) stuks droog/schoon afval, bijvoorbeeld een propje papier, een flesje, een ijsstokje, een dop of een plastic tas. Gebruik geen etensresten of afval met scherpe randen.
- Een doek

VOORBEREIDINGEN

- Leg het afval op een tafel in het midden van de kring.

OPZET ACTIVITEIT

1. Laat het afval zien en ga in op het begrip zwerfafval. Kunnen de kinderen raden waar je dit afval hebt gevonden? Op straat! Vertel de leerlingen dat we dit afval ook wel 'zwerfafval' noemen, omdat het op straat 'zwerft'. Wat vinden de leerlingen daarvan? Daarna pak je het zwerfafval een voor een uit de afvalzak. Je laat het zwerfafval zien en vraagt aan de leerlingen wat het is. Waar zou je dit afval als zwerfafval kunnen vinden? (Een logische plek voor een folder van een speelgoedwinkel is in een winkelgebied en niet op het schoolplein, een patatbakje vind je bijvoorbeeld op het strand en niet midden in het bos.) Wie kan het op die plek hebben achtergelaten? Waar hoort het eigenlijk thuis? (Bijvoorbeeld in de glasbak, in een papierbak of in de afvalbak.)

2. Speel een of meerdere van onderstaande raadspelletjes:

- Laat de leerlingen het afval benoemen. Bedek het afval daarna met een (thee)doek. Wie herinnert zich nog welk afval er op tafel ligt?
- Haal onder de doek stiekem één stuk afval weg. Laat een leerling de doek wegnemen. Welk afval mist?
- Neem een stuk afval in je hoofd. Laat de leerlingen jou vragen stellen over het stuk afval. Kunnen zij raden welk stuk afval jij in je hoofd hebt?

VERDIEPENDE ACTIVITEITEN

Kies een of twee verdiepende activiteiten om mee aan de slag te gaan. De materialenplaat is een activiteit voor groep 3.

3. INTERACTIEF AFVALSPEL: AFVAL IN DE BAK (15 MINUTEN)

NODIG

- In hoogte verstelbaar digibord of tablet(s) met internetverbinding.

De leerlingen slepen verschillende soorten (zwerf)afval naar de juiste afvalbak. Er zijn twee levels: buiten en binnen. Dankzij de audio kunnen de leerlingen zelfstandig met het spel aan de slag. Maar je kunt het spel ook klassikaal spelen. Het afvalspel is te vinden op aandeslagmetafval.nl/vertelplaat.

4. MATERIELENPLAAT (GROEP 3) (30-45 MINUTEN)

NODIG

- Verschillende voorbeelden van materialen: plastic (rietjes, zakje, verpakking), glas (leeg potje, flesje), papier (een lege envelop, krant of restpapier knutselen), blik (drankblikje).
- Verschillende gekleurde A3- of A2-vellen met in het midden een afbeelding van één soort materiaal. Gebruik eventueel afbeeldingen van de beeldbank (aandeslagmetafval.nl/beeldbank of aandeslagmetafval.nl/afvalbak-iconen).
- Tijdschriften en allerlei verschillende folders of krantjes.
- Scharen en lijm.

OPZET ACTIVITEIT

1. Herinner de leerlingen aan de vorige les over afval. Wanneer je deze les niet hebt gedaan, voer je eerst een kort introductiegesprek over afval. Geef aan dat er afval is van verschillende materialen. Laat de voorbeelden zien en laat de leerlingen de materialen benoemen. Kunnen de leerlingen elkaar aanvullen en helpen?

2. Deel de klas in groepjes in. Geef elke groep een groot vel met een afbeelding van één van de materialen, tijdschriften, lijm en scharen. Leg de leerlingen uit dat ze in de tijdschriften op zoek moeten gaan naar plaatjes waar hetzelfde materiaal op staat als op de voorbeelden. Dit kan ook een product zijn waarin het materiaal is verwerkt. Deze plaatjes knippen of scheuren ze uit en plakken ze op het vel erbij. Laat kinderen samenwerken.

3. Als de leerlingen klaar zijn, komen ze bij elkaar in de kring. Ze nemen de collages mee. Laat de leerlingen benoemen welke materialen ze hebben gevonden. Stel bijvoorbeeld vragen als: "Wie kan aanwijzen?". Hang de posters op in de klas.

AFSLUITENDE ACTIVITEITEN

5. KRINGGESPREK: TERUGBLIK/REFLECTIE (15 MINUTEN)

Bespreek de activiteiten na aan de hand van de volgende vragen:

- Wat hebben de leerlingen geleerd dat ze nog niet wisten?
- Wat vonden ze bijzonder, leuk, raar of interessant?
- Wanneer de leerlingen niet allemaal dezelfde opdrachten hebben gedaan, vertellen de leerlingen aan elkaar wat ze hebben gedaan en wat ze hebben geleerd.
- Vertel de leerlingen dat jullie tijdens een volgende les samen met andere klassen de buurt van de school zwerfafvalvrij gaan maken tijdens een opschoonactie. Gebruik de lesactiviteiten om toe te lichten waarom zwerfafval niet op straat hoort. Bespreek ook de voordelen van een schone omgeving voor mens en dier.

6. (SCHOOL/BOUWBREDE) OPSCHOONACTIE (60 MINUTEN)

NODIG

- Vuilniszakken, eventueel handschoenen en grijpers.
- Als je je school aanmeldt via supportervanschoon.nl en een actie aanmeldt, kun je (gratis) materialen bestellen om veilig de buurt op te schonen.

VOORBEREIDINGEN

Inventariseer hoeveel groepen leerlingen, ouders en collega's mee willen doen. Meld je school aan als supporter van schoon op supportervanschoon.nl. Dit is ook handig als je de laatste nieuwtjes, handige tips en inspirerende verhalen wilt ontvangen.

OPZET ACTIVITEIT

1. Bespreek met de leerlingen en ouders wat het doel is van de Opschoonactie. Laat enkele ouders foto's maken en deel de resultaten op de schoolwebsite of in de nieuwsbrief.
2. Maak afspraken over:
 - Het schoon te maken gebied. Verdeel de groepjes over deelgebieden rond de school.
 - De materialen. Geef elk groepje handschoenen, een vuilniszak en eventueel een grijper.
 - De begeleiding van de jongste leerlingen.
 - De tijd waarop iedereen weer terug is.
 - Waar en hoe het afval ingeleverd moet worden.

Een Opschoonactie kun je op elk moment in het schooljaar doen, maar rond de Landelijke Opschoondag eind maart steken leerlingen en leerkrachten in heel Nederland de handen uit de mouwen. Daarnaast vormt deze activiteit ook een mooi startpunt voor het adopteren van een klein schoongebied rond de school. Het adopteren van een gebied betekent dat je voortaan een vast stukje straat of park met de klas of de school schoonhoudt. Wil je ook aan anderen laten zien welk gebied jullie schoonhouden? Geef dit dan aan op de kaart van Supporter van Schoon.

AFZENDER 'AAN DE SLAG MET AFVAL'

NEDERLAND SCHOON

Een Nederland vrij van zwerfafval is belangrijk voor mens, dier en milieu. Nederland Schoon werkt daarom al ruim 25 jaar intensief samen met bedrijven, burgers, maatschappelijke instanties en overheid om zwerfafval aan te pakken en ervoor te zorgen dat een schone omgeving de norm wordt en blijft. Door middel van onderzoeken, samenwerkingen, het delen van kennis en het geven van advies, wordt niet alleen meer bewustwording, maar ook gezamenlijk verantwoordelijkheidsgevoel gecreëerd. Een voorbeeld van deze aanpak is Supporter van Schoon, een landelijk initiatief dat mensen verenigt en activeert om zo een grotere vuist tegen zwerfafval te maken. Ga voor meer informatie naar nederlandschoon.nl, supportervanschoon.nl of aandeslagmetafval.nl.

Nederland Schoon heeft een webshop (webshop.supportervanschoon.nl) met aansprekende campagne middelen, handige opruimmaterialen en een educatieplatform (aandeslagmetafval.nl).

Als je in de klas aandacht besteedt aan een schone leefomgeving, ben je al een echte Supporter van Schoon. Meld je (school) daarom aan als Supporter van Schoon via supportervanschoon.nl/kaart. Dat is handig als je:

- wilt weten waar bij jou in de buurt acties plaatsvinden óf zelf een actie wilt organiseren.
- (gratis) actiematerialen wilt bestellen in onze webshop.
- mee wilt doen aan leuke Supporter van Schoon acties.
- de laatste nieuwtjes, handige tips en inspirerende verhalen wilt ontvangen.

ZWERFAFVAL

Zwerfafval is al het afval dat op straat of in de natuur rondslingert. Het is daar bewust of onbewust door mensen weggegooid of achtergelaten. De meest voorkomende soorten zwerfafval zijn: sigarettenpeuken, kauwgom, fruitafval, allerlei verpakking en bonnetjes. De afbraaktijd van zwerfafval is afhankelijk van het materiaal en de omstandigheden. Van gemiddeld 1 jaar voor een bananenschil tot voor altijd voor plastic.

INZAMELING EN RECYCLING VAN AFVAL

Bewust omgaan met afval neemt een steeds belangrijker rol in. Dat zie je in de politiek, bij gemeentes en huishoudens. In de praktijk zie je dat bijvoorbeeld ook terug in de inrichting van openbare ruimtes. Op steeds meer stations en in winkelgebieden staan afvalbakken voor verschillende afvalstromen. Voor de inzameling en recycling geldt dat een gemeente zelf bepaalt hoe ze de inzameling van afval organiseert en welke middelen ze daarbij inzet. Een stad zal andere keuzes maken dan een dorp. Het zorgt ervoor dat de inzameling van afval in Nederland niet overal hetzelfde is. Ook zijn er gemeentes die het afval nascheiden; dan worden de materialen naderhand uit het restafval gehaald. Hoe een gemeente de inzameling en recycling van afval organiseert is dus overal verschillend geregeld. De gemeente informeert burgers hierover. Informatie over het scheiden van afval is altijd te vinden op de site van de gemeente.

Vaak biedt de gemeente hulp bij het organiseren van afvalscheiding op school. Neem hiervoor contact op met de gemeente en vraag naar de mogelijkheden. Kijk voor informatie ook op de website Slim met schoolafval (slimmetschoolafval.nl).